

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Woning Derks-Lowie in Gent

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Woning Derks-Lowie, Gent, Tinnenpotstraat 17 – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/44021/131.1

Evert Vandeweghe

16/04/2018

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	4
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	6
2.	Evaluerend gedeelte	6
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	6
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	11
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	11
2.4.	Juridische toestand.....	11
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	11
2.4.2.	Omgeving:	12
3.	Beheersvisie	12
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	12
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	12
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	12
4.	Bronnen	13
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	14
5.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	14
5.2.	Fotobijlage	14
5.3.	Documentatie	14

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Het beschermingsvoorstel van de woning Derks-Lowie kadert in de herinventarisatie van het bouwkundig erfgoed in Gent, die de focus legt op naoorlogs erfgoed (1945-1985). Voor de Gentse binnenstad werden panden geselecteerd voor bescherming op basis van een exhaustief literatuuronderzoek, overleg met de stedelijke Dienst Monumentenzorg en Architectuur en selectief veldwerk en archiefonderzoek. In deze selectie werden ook twee panden opgenomen van Marie-José Van Hee die dateren uit de onderzochte periode: de elektriciteitscabine Prinsenhof en de woning Derks-Lowie. Deze panden werden afgewogen binnen het volledige oeuvre van Marie-José Van Hee, dat zich vooral na de onderzochte periode situeert. Hieruit bleek dat beide gebouwen sleutelwerken zijn in haar oeuvre, waar haar typische architectuurbenadering voor het eerst tot uiting komt.

1.1. Situering

De woning Derks-Lowie is gelegen in de historische Gentse buurt Prinsenhof aan de Tinnenpotstraat 17, op de hoek van een steeg die toegang verleent tot Theater Tinnenpot.

1.2. Historisch overzicht

Aan de Tinnenpotstraat 17 bevond zich zeker sinds de 19de eeuw een gespiegelde tweewoonst van twee en een halve bouwlaag met een deels bepleisterde en witgeschilderde lijstgevel (zie bijlage 5.3. documentatie, foto 1-2).¹ Achteraan het perceel stond een derde arbeiderswoning die ontsloten werd via een steeg.² In 1982 gaven Vinciane Lowie en Peter Derks opdracht aan een bevriende architecte (Marie-José Van Hee) om op dit perceel voor hen een woning te ontwerpen. Hun enige wens was om de leefruimte, eetplaats en keuken op eenzelfde verdieping te hebben.³ Voor Marie-José Van Hee was dit de eerste van een hele reeks woningen die ze ontwierp in Gent, voornamelijk in de buurt van het Prinsenhof. Enkele interieurelementen werden in overleg tussen Marie-José Van Hee en Peter Derks ontworpen, zoals de keukenkasten en de inbouwhaard. 30 mei 1984 werd een vergunning verleend voor de sloop van de bestaande woningen en voor de bouw van een nieuwe woning.⁴ In 1986 werd de woning opgeleverd. Sindsdien bleef de woning vrijwel ongewijzigd bewaard (vergelijk fotoregistratie en bijlage 5.3. documentatie, foto 5-8). Recent werden de poreus geworden betonnen dekstenen van de zijmuur en halfopen garage afgedekt met inox kappen naar ontwerp van een medewerker van Marie-José Van Hee (Viktor Derks).⁵

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De Tinnenpotstraat verbindt het Gewad met het Zilverhof en loopt parallel met de Lievekaai. De straat is voornamelijk bebouwd met lage arbeiderswoningen uit verschillende periodes gaande van de 16de tot 20ste eeuw, aangevuld met een aantal panden uit de late 20ste en begin 21ste eeuw.⁶

---

¹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/19871> (geraadpleegd op 1 februari 2018).

² Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar en architect (26 januari 2018).

³ PROVO 2002, 32.

⁴ Stad Gent RO Stedenbouwkundige vergunningen 1984/314.

⁵ Informatie verkregen van architectenbureau Marie-José Van Hee via email (22 februari 2018).

⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Tinnenpotstraat* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102883> (geraadpleegd op 1 februari 2018).

De woning Derks-Lowie is een diephuis van vijf traveeën en drie bouwlagen op de hoek van de Tinnenpotstraat en de gelijknamige steeg tussen deze woning en nummer 25. Een tuinmuur langs deze steeg verbindt de woning met een halfopen garage achteraan het perceel. De woning heeft een zadeldak en de halfopen garage een steil lessenaarsdak, beide bekleed met rode pannen en met daklichten aan de nok. De gevels hebben een ruw geborstelde bepleistering in gebroken wit, rechthoekige gevelopeningen en een eenvoudige betonnen kroonlijst die later deels afgedekt is door gelijkvormige inox kappen. Onderaan bevindt zich een blauwhardstenen plint, aan de woning met een afzaat en op de hoek afgeschermd door een schamppaal.

De symmetrische en sobere voorgevel heeft een centrale puntgevel en twee zijrisalieten met een lijstgevel, en wordt verder gekenmerkt door grote blinde muurvlakken en symmetrisch geplaatste, verticale vensters. De zijgevel is bijna volledig gesloten maar verspringt viermaal om de versmalling van het perceel naar achteren toe op te vangen. De gevel wordt verder verlevendigd door een smalle opening tussen de woning en de tuinmuur (die plaats biedt voor beplanting en een rechthoekige regenwaterafvoerpijp op een blauwhardstenen sokkel). Ook de verhoging van de tuinmuur ter hoogte van de derde verspringing zorgt voor variatie. Op de begane grond is in de travee aan de hoek een verticaal venster voorzien en verder heeft de zijgevel een klein venster ter hoogte van de eerste verdieping van de woning en de halfopen garage, evenals een garagepoort in de halfopen garage. Alle vensters zijn heel sober qua vormgeving met licht uitkragende, grijs geschilderde betonnen dorpels. De ramen gaan naar buiten open en zijn wit geschilderd; de centrale voordeur en de poort (beide met bovenlichten) zijn blauw geschilderd. De vensters en de bovenlichten van de voordeur en de garagepoort hebben een tweeledig raam met middenstijl. Links van de deur bevindt zich een metalen brievenbusgleuf.

De achtergevel is analoog qua gevelbehandeling, vensters en detaillering. Ook deze gevel is perfect symmetrisch opgebouwd met een puntgevel en zijrisalieten maar in vergelijking met de voorgevel is deze minder sober door de toevoeging van een middenrisaliet en een witgeschilderde houten balustrade. Deze gevel is ook minder monumentaal door de verlaagde zijtraveeën, en meer open met vensterdeuren op de begane grond en ook vensters op de eerste verdieping. De gevels van de minder diep uitgewerkte zijtraveeën op de tweede verdieping – die enkel zichtbaar zijn van op de dakterrassen – hebben elk een klein venster. De zijgevels aan de achterzijde van de tweede verdieping hebben centraal een dubbele vensterdeur naar de dakterrassen. De tuingevel van de halfopen garage telt één bouwlaag en vijf traveeën die geritmeerd worden door vier rechthoekige pijlers. De middelste drie traveeën zijn open, de rechtertravee is gesloten en de linkertravee bevat een open trap. De gevelafwerking is identiek aan die van de huisgevels. De vensterdeuren in de achtergevel hebben kruisvensters.

Het vierkante grondplan van de woning (zie bijlage 5.3. documentatie, foto 4) wordt gekenmerkt door een vrijwel perfecte symmetrie met als middenas een tot boven doorlopende trap. Via een centrale inkomhal betreedt men de begane grond, waarvan de vloer pas een viertal treden hoger ligt dan het straatniveau om inkijk te beperken.⁷ Rechts en links van de inkom bevinden zich twee kleinere ruimtes: de keuken op de hoek en de voormalige bibliotheek of bureau aan de andere zijde. De rest van de begane grond (aan de tuinzijde) is één grote ruimte, die door de trap onderverdeeld wordt in een eetkamer rechts, en een woonkamer links. De steektrap, die vertrekt aan de achterzijde van de woning, geeft uit op de overloop van de eerste verdieping. Vandaar vertrekt in het verlengde van die steektrap, een trap met drie steken en een tussenbordes naar de tweede verdieping. Op de eerste verdieping bevinden zich aan de tuinzijde twee gelijkaardige slaapkamers aan weerszijden van de trap, aan de straatzijde twee kleinere ruimtes (met name een badkamer op de hoek, en een linnenkamer aan de andere zijde), en tussenin respectievelijk een WC (rechts) en een berging (links). Op de tweede verdieping bevindt

---

⁷ Het Tinnenpottheater ligt naast de woning waardoor er heel wat circulatie van voetgangers is.

zich aan de achterzijde een atelier met aan weerszijden een dakterras, en vensters aan drie zijden. Aan de straatzijde zijn een donkere kamer (op de hoek) en een berging ondergebracht. Boven de trap en de overloop bevindt zich ten slotte nog een nokkamer die via een houten ladder in het atelier bereikt kan worden. De halfopen garage ligt – in tegenstelling tot de woning – op het niveau van de straat. Deze bevat ook een WC aan de zuidzijde, onder de steektrap die toegang verleent tot een berging op de eerste verdieping. Via twee treden verleent de halfopen garage toegang tot de tuin die aansluit op het niveau van de woning.

In het interieur worden de gepleisterde en witgeschilderde wanden verlevendigd door een structuur van rechthoekige pijlers en een latei aan de voor- en achtergevel, en door nissen in de zijgevels. Ook het plafond op de eerste en tweede verdieping vertoont een dergelijke gelaagdheid met verspringingen. De vloer op de begane grond bestaat uit gezoete blauwhardstenen tegels van 50 op 75 cm die aansluiten op de maatvoering van de woning. Ook de plint en de eerste trede van de trap is in dat materiaal opgebouwd. De trap zelf is in hout uitgevoerd en heeft geen plint. Op de eerste verdieping ligt parket (en tegels in badkamer), op de tweede verdieping linoleum. De dakterrassen, tuin en halfopen garage zijn voorzien van betontegels, de treden en de trap van de halfopen garage zijn in gegoten beton. Op de eerste verdieping van de halfopen garage ligt linoleum. Het binnenschrijnwerk is, net zoals het buitenschrijnwerk, verticaal van vorm en indeling, en meestal in wit geschilderd hout, met name de dubbele vensterdeuren van de inkomhal, bibliotheek en keuken (ingevuld met kruisvensters en melkglas) en de ingemaakte kasten onder of boven de trap (in de slaapkamers en de badkamer). De vensterbanken op de begane grond en de eerste verdieping zijn in gezoete blauwe hardsteen en volledig ingewerkt in de muurbeploistering. In de oostgevel van de woonkamer is een inbouwhaard aangebracht.

De tuin is geometrisch van aanleg en bestaat uit betontegels en enkele rechthoekige vakken voor beplanting, overwegend bestaande uit bloeiende kruiden, heesters en enkele klimplanten, plaatselijk aangevuld met sierkeien. Recenter zijn langsheen de noordelijk tuinmuur een tweetal leibomen geplant.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens meerdere plaatsbezoeken op 26 januari en 30 maart 2018. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Behoudens verborgen gebreken, bevindt het gebouw zich in goede bouwfysische toestand.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Architecturale waarde

De woning Derks-Lowie (1983-1986) wordt samen met de vlakbij gelegen elektriciteitscabine aan het Prinsenhof (1982-1984) beschouwd als het beginpunt van Marie-José Van Hees oeuvre.⁸ Marie-José Van Hee (°1950) is volgens het Repertorium van de architectuur in België "*één van de weinige vrouwelijke architecten die een prominente plaats hebben verworven in de Belgische architectuur*" en ook in Geert Bekaert's

---

⁸ Bijvoorbeeld DUBOIS 1991, 25 en BEKAERT 1995, 184.

standaardwerk *Hedendaagse architectuur in België* wordt haar werk lovend besproken.⁹ Ze studeerde in 1974 af als architect aan het Hoger Architectuurinstituut Sint-Lucas in Gent (waar ze vanaf 1991 ook zelf les gaf) en volgde stage bij de Gentse architect Francis Serck (waar ook Paul Robbrecht en Hilde Daem werkten). Nadien werkte ze voor Groep Planning (1976-1986), onder andere aan de verbouwing van Hendrik Beyaerts *Concert Noble* in Brussel, en voor het bureau VDVH & Assoc. (1986-1990). Daarnaast bouwt ze sinds 1975 aan een beperkt maar kwalitatief persoonlijk oeuvre dat vooral bestaat uit woningen. Voor verschillende projecten werkte ze samen met Robbrecht & Daem.

Marie-José Van Hee heeft verschillende (inter)nationale architectuurprijzen en nominaties op haar naam staan. Tot driemaal toe werd haar een Provinciale Prijs voor Architectuur toegekend (1993 en 2003 – Provincie Oost-Vlaanderen, 2013 – Provincie Vlaams-Brabant). De herstructureringen van het centrum van de steden Deinze en Gent kregen de Prijs Bouwmeester in 2013. Ze werd in 2013 genomineerd voor de Nederlandse Abe Bonnemaprijs, en in 1999 en 2013 voor de Mies Van der Rohe Europese Prijs voor Architectuur (respectievelijk voor haar eigen huis en de Markthal in Gent). Marie-José Van Hee nam deel aan de 13de *Biennale di Venezia* op vraag van curator David Chipperfield, en kreeg de tweejaarlijkse Prijs van de Vlaamse Gemeenschap voor Architectuur en Vormgeving in 1997 (samen met Robbrecht & Daem). Sinds 2008 is ze lid van de Belgische Koninklijke Academie voor Wetenschappen en Kunsten en begin 2017 werd ze geëerd met de *RIBA International Fellowship* van de *Royal Institute of British Architects* voor haar bijdrage aan de architectuur.

Het oeuvre van Marie-José Van Hee wordt door sommigen (zoals Hilde Heynen) gelinkt aan het postmodernisme, een term die in de architectuurgeschiedenis geïntroduceerd werd door de Engelse architectuurcriticus Charles Jencks in zijn boek: *The Language of Post-Modern Architecture* (1977).¹⁰ Hierin beschrijft hij het failliet van de moderne, functionalistische architectuur en het ontstaan van een nieuwe postmoderne ontwerpstrategie waarmee men ook bij het grote publiek aansluiting tracht te vinden door de integratie van herkenbare en vertrouwde motieven. In Europa wordt deze tendens vaak geassocieerd met de roep om participatie en met de herwaardering van de historische stad, maar ook met een hernieuwde belangstelling voor de zintuigelijke en labyrintische kwaliteiten van architectuur, en de tendens om architectuur te beschouwen in haar autonomie (los van functionaliteit of maatschappelijk engagement). Deze opsomming geeft al aan dat onder deze term heel uiteenlopende, zelfs tegenstrijdige tendensen worden gevat.

Volgens Hilde Heynen is het postmodernisme in Vlaanderen nooit de dominante stroming geweest en is de toepassing ervan slechts in uitzonderlijke gevallen meer gebleken dan een nietszeggend decor. Ze onderscheidt drie groepen van postmodernisten: de principiële (zoals de kring rond Maurice Culot in Brussel) die vasthield aan een neoklassieke vormentaal om de historische stad in ere te herstellen, de professionele groep die de postmoderne vormentaal gebruikte om een zekere herkenbaarheid te genereren (zoals Groep Planning) en de experimentele, die het postmodernisme op een bepaald moment in hun carrière gebruikte (zoals Bob Van Reeth, Jo Crepain, Robbrecht & Daem en ook Marie-José Van Hee). Bij Marie-José Van Hee bleef het gebruik van niet-moderne vormen echter een constante in haar oeuvre en zo kwam ze volgens Hilde Heynen tot "*een zeer persoonlijk postmodern vormidroom*."¹¹ Zeker in haar vroegste werken, zoals de woning Derks-Lowie en ook de elektriciteitscabine Prinsenhof, is die postmodernistische invloed duidelijk merkbaar. Van Hee zelf zegt over de woning Derks-Lowie: "*De woning is niet postmodernistisch, maar die periode was wel in volle gang, dus zit er ongetwijfeld toch wel wat invloed van het postmodernisme in, zoals het fronton, als referentie naar de*

---

⁹ BEKAERT 1995, 184-185 en DUBOIS 2003, 563, waarop deze en volgende alinea grotendeels gebaseerd is, naast S.N. 2018: *Profile* [online], <http://www.mjvanhee.be/about/profile> (geraadpleegd op 5 februari 2018).

¹⁰ Deze bespreking van het postmodernisme is gebaseerd op HEYNEN 1995, 341-346.

¹¹ HEYNEN 1995, 345.

geschiedenis van de stad, naar de trapgevel. Het was vooral een woning die goed in de stad moest kunnen gedijen."¹²

Tot op heden werden slechts twee postmodernistische gebouwen beschermd als monument: de eigen woning van Marc Dessauvage uit 1972-1980 in Zedelgem (MB van 29/10/2008) en de driewoonst Bruynincks - Meyvis - Nys van Jo Crepain uit 1978-1980 in Kapellen (MB van 19/01/2011). Een twintigtal gebouwen in postmodernisme zijn al opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed maar door de ruime interpretatie van deze term omvat dit heel uiteenlopende vormen van architectuur. Vergelijkbaar met de woning Derks-Lowie is een villa die in 1979-1983 opgetrokken werd naar ontwerp van Paul Robbrecht & Hilde Daem in Kortrijk, aan Sint-Anna 34 (zie bijlage 5.3. documentatie, foto 9).

Marie-José Van Hee wordt ook regelmatig gelinkt aan de Nieuwe Eenvoud. Deze term werd in 1998 voor het eerst door Francis Strauven gebruikt om een groep Vlaamse architecten aan te duiden die zich als reactie tegen zowel de doorgedreven gebruikersparticipatie als het puur formalistische en opzichtige van het postmodernisme, terug richtten op de fundamenteën van de architectuur (verankering van het gebouw in het bouwterrein, bouwvolume, vloer, wand, raamopening, bouwtype, wisselwerking van materie en ruimte, textuur en licht) in plaats van op een grote vooropgezette theorie. Gelijkaardige tendensen ziet hij ook in het buitenland met de *neue Einfachheit* in Duitsland, het essentialisme in Zwitserland en het minimalisme in de mediterrane landen. In Vlaanderen rekent Strauven onder andere Eugeen Liebaut, Stéphane Beel, Christian Kieckens, Paul Robbrecht, Hilde Daem en ook Marie-José Van Hee tot die Nieuwe Eenvoud.¹³ Maar ook hier is Marie-José Van Hee een vreemde eend in de bijt. Zo associeert Strauven de Nieuwe Eenvoud met "zuiver prismatische volumes die gespeend zijn van elke traditionele typologie", wat minder van toepassing is bij Van Hee. Wat deze architecten echter vooral bindt, is een zoektocht naar het essentiële, wat voor Van Hee de archetypische ruimte is, eigentijdse versies van tijdloze bouwtypen.

In een recente publicatie wordt Marie-José Van Hee beschreven als een vertegenwoordiger van een kleine maar invloedrijke generatie architecten die in 1974-1975 afstudeerden in Gent (met ook Christian Kieckens, Marc Dubois, Paul Robbrecht en Hilde Daem) en die verbonden zijn door hun geloof in de autonomie van de architectuur (de innerlijke logica ervan als een ambacht van compositie) en de geschiedenis ervan. Deze "stille generatie" legde nadruk op ruimte, materialiteit, designkwaliteit, elementen zoals licht, dikte en typologie, en op de ervaring van architectuur.¹⁴ Daarnaast getuigt haar oeuvre van een grote gevoeligheid voor context, wat ze naar eigen zeggen ontwikkelde onder invloed van de Engelse architectuur en waarbij ook de lessen van bOb Van Reeth aan Sint-Lucas (in 1971-1972) mogelijk een rol speelden. Door die aandacht voor context sluit Van Hee aan bij de stroming van het kritisch regionalisme die door Kenneth Frampton eind jaren tachtig werd gepopulariseerd. De adepten van deze stroming combineren een kritische reactie op (de tabula rasa van) het modernisme met een grote sensibele voor tektonische en plaatsgebonden factoren.

Een laatste architecturale stroming waartoe Van Hees oeuvre kan gerekend worden is het neorationalisme, dat gedateerd wordt circa 1975-1990. Het is een op meetkundige vormen geïnspireerde bouwstijl waarbij net als in het 19de-eeuwse rationalisme van J.N.L. Durand (1760-1834) een logische en objectieve benadering van ontwerpen wordt betracht waarin de plattegrond de basis is voor architectuur en stedenbouw. Een bekend exponent van deze stroming in Duitsland is Oswald Mathias Ungers (1926-2007). In Italië – waar het neo-rationalisme relatief veel succes had – wordt het ook *Tendenza* genoemd en

---

¹² VAN HEE in: MERMANS 2016, 100.

¹³ STRAUVEN 1998, 20-25.

¹⁴ VOET VANDERMARLIERE, DE CAIGNY & SCHRIJVER 2016.

vertegenwoordigd door architecten als Aldo Rossi (1931-1997) en Giorgio Grassi (1935), die Van Hee beide regelmatig als inspiratiebron aanhaalt.¹⁵

In de uitvoerige literatuur over Van Hees werk worden verder heel uiteenlopende invloeden en verwantschappen aangehaald, gaande van Andrea Palladio (1508-1580) en Adolf Loos (1870-1933) tot de Mexicaan Luis Barragán (1902-1988) en de Nederlandse benedictijner monnik Dom Hans van der Laan (1904-1991). Maar ook cisterciënzerabdijen en eenvoudige anonieme architectuur zoals de zuiderse buitenkamers en de typische 19de-eeuwse stedelijke architectuur in Vlaanderen hebben haar beïnvloed, net zoals de geschiedenis van de tuinarchitectuur.¹⁶ Tegelijkertijd wordt steeds benadrukt dat Van Hee een heel persoonlijk, zelfs tegendraads parcours aflegde en dat haar oeuvre zich kenmerkt door een heel grote consistentie.¹⁷

Zoals Van Hee zelf aangeeft, vertrekken haar ontwerpen altijd vanuit de ruimtelijke ervaring van het interieur waardoor ze enige verwantschap vertoont met Adolf Loos en diens *Raumplan*. Haar interieurs worden gekenmerkt door de afwisseling van donkere en lichte, hoge en lage, en kleine en grote ruimtes (in de woning Derks-Lowie bijvoorbeeld op de begane grond), door het spelen met asymmetrie en symmetrie (bij de woning Derks-Lowie vooral symmetrie, die door verschillende auteurs geassocieerd wordt met Palladio), door richtingveranderingen van de looplijn in het grondplan en verschuivende assen waardoor een sterk visueel contact (perspectieven) tussen de ruimtes ontstaat. De trap is meestal een centraal en opengewerkt meesterstuk waarrond de leefruimtes gesitueerd worden. Ook in de woning Derks-Lowie is de trap een belangrijk structurerend element die zich opsplijt en zo ook een alternatieve circulatie mogelijk maakt (eveneens een weerkerend thema in haar woningontwerpen). De over verschillende verdiepingen doorlopende trap lijkt ook een reminiscentie aan de woning Guiette van Le Corbusier in Antwerpen.¹⁸

Een belangrijke rol in het interieur is ook weggelegd voor het licht, dat vaak getemperd wordt, bij de woning Derks-Lowie bijvoorbeeld door het gebruik van melkglas voor de binnendeuren op de begane grond en door kleine, hoog geplaatste ramen in een aantal kleinere ruimtes. Ten slotte bevatten haar interieurs vaak een gelaagdheid: bij de woning Derks-Lowie bijvoorbeeld roept het atelier tussen de dakterrassen het beeld op van een huisje in (op) een huis, net zoals het woonvolume aan de straat een deel lijkt te vormen van de ruimere woning die ook de binnentuin en halfopen garage omvat.

De primauteit van het interieur strekt zich immers ook uit tot de ommuurde binnentuin, het ingesloten buiten of de *hortus seclusus*, waarover Van Hee haar afstudeerscriptie architectuur maakte en die ook belangrijk was bij de cisterciënzerabdijen en in het werk van Luis Barragán en Dom Hans van der Laan. Die binnentuin die vaak wordt geflankeerd door een galerij (bij de woning Derks-Lowie in de vorm van een halfopen garage) brengt niet alleen rust, licht en natuur in de woning maar fungeert ook als een deel van de woning: een woonkamer en circulatieruimte, bijvoorbeeld om van de woning naar de halfopen garage te gaan. De aanwezigheid van een buitentoilet in verschillende van haar projecten (ook bij de woning Derks-Lowie) draagt bij tot dat dagdagelijks gebruik van de binnentuin

---

¹⁵ S.N. 2018: Neorationalisme [online], <http://www.kunstbus.nl/architectuur/neorationalisme.html> (geraadpleegd op 26 februari 2018).

¹⁶ Van Hee maakte haar afstudeerscriptie architectuur aan Sint-Lucas over de geschiedenis van tuinen en werkte een tijdje bij landschapsarchitect Paul Deroose (VAN HEE in: MERMANS 2016, 99; IBELINGS & STRAUVEN 2000, 104).

¹⁷ De bespreking van de kenmerken van Van Hees architectuur is gebaseerd op: BORRET 2004, 531-538; BORRET, DELBEKE, JACOBS e.a. 2000: 66-71; S.N. 1985, bijlage 3; HEYNEN 1995, 341-346; IBELINGS & STRAUVEN 2000: 104-109; LOECKX, MANN & BORRET K. 2002: 21-23; 74; PROVO 2002; VAN HEE in: MERMANS 2016, 96-103; VERMEULEN 1993, 9-11, tenzij anders vermeld.

¹⁸ DUBOIS 1993, 26.

als deel van de woning. Bovendien vormt het geheel van binnentuin en halfopen garage bij de woning Derks-Lowie een alternatieve toegang (circulatie) tot de woning via het doodlopende steegje ernaast.

Een weerkerend kenmerk van Van Hees woningen is hun ingekeerde en geborgen karakter. In plaats van het modernistische vrije plan en het vervloeien van binnen en buiten kiest Van Hee voor een duidelijke scheiding tussen binnen- en buiten met dikke, massieve (soms zelf dubbele) dragende muren waarvan de dikte nog benadrukt wordt door diep uitgesneden raamopeningen, nissen en pilasters. Aan de openbare weg tracht ze het evenwicht tussen de privacy van het interieur en het contact met de buitenwereld te bewaren door deze gevels relatief gesloten te houden met een beperkt aantal, precies geplaatste ramen. Ook het beperkt verhogen van het vloerplan van de begane grond (zoals bij de woning Derks-Lowie) draagt bij tot dit bewaren van "de juiste afstand" tot de buitenwereld.

Een essentieel thema in de architectuur van Van Hee is ook het reeds vermeldde evenwicht tussen architectonische autonomie en integratie. Bij de woning Derks-Lowie wordt de architectonische autonomie benadrukt door de symmetrische opbouw van de voorgevel. Door de beperkte breedte van de straat kan deze gevel echter bijna uitsluitend zijdelings bekeken worden, waardoor de ervaring van die symmetrie (en de architecturale autonomie van het pand) al enigszins getemperd wordt. Bovendien speelde Van Hee bewust in op de bestaande typologie van de panden in de Prinsenhofwijk (rijwoningen met een afwisseling van trap-, punt- en lijstgevels), en op de traditionele gevelindelingen die een zeker gelijkmatig ritme creëren (zie bijvoorbeeld bijlage 5.3. documentatie, foto 3). Zowel de puntgevel, de bepleistering als de vorm van de gevelopeningen doen de woning Derks-Lowie aansluiten op haar omgeving. Het grote, bijna volledig blinde muurvlak van de zijgevel – die wel frontaal ervaren wordt van op de straat – benadrukt dan weer de autonomie van het gebouw. Geert Bekaert verwoordt het zo: *"Door zijn symmetrische opbouw en zijn gesloten volume met de spaarzame, maar precies geplaatste openingen, heeft het iets verhevens en zelfs majestatisch. Het breekt de straatwand niet open, maar verrijkt hem door subtiele, maar werkzame verschuivingen in de typologie"* en meer algemeen over Van Hee als ontwerper: *"In vaak ondankbare omstandigheden weet ze een even beslist als ingehouden accent te plaatsen".*¹⁹

In haar architectuur beoogt Van Hee stilte en rust te brengen, onder andere door eenvoud, een strakke lijnvoering en het weglaten van elke decoratieve toevoeging. De enige vorm van ornamentiek bestaat uit het ritme, de regelmaat en de herhaling van de architecturale componenten zoals vensters en pijlers, en uit de gehanteerde verhoudingen. Voor die verhoudingen vertrekt Van Hee niet van een vooropgestelde theorie (zoals bijvoorbeeld Dom Hans van der Laan) maar ze laat dit matenstelsel bij elk project groeien in relatie tot de context. Een terugkerend element zijn wel de verticale vensters die een antwoord bieden op de verticale positie van de mens in de ruimte, en die de monumentaliteit van de ruimtes en gevels onderstrepen.

Een laatste kenmerk van Van Hees architectuur is het materiaalgebruik dat weliswaar terughoudend is (beperkt en gedempt), maar toch ook vooral heel zintuigelijk. Dit staat in scherp contrast met de architecten van de Nieuwe Eenvoud of de modernisten die eerder een zekere immaterialiteit leken na te streven, bijvoorbeeld door een vlakke witte bepleistering. Ook Van Hee gebruikt regelmatig bepleistering of kalei voor een mooie licht-schaduwwerking maar deze gevelafwerkingen benadrukken tegelijkertijd hun materialiteit (en dus hun aanwezigheid) door hun textuur en kleur. Zo is de gevelbepleistering bij de woning Derks-Lowie ruw geborsteld en in gebroken wit, wat het gebouw ook een meer uitnodigend karakter verleent.

---

¹⁹ BEKAERT 1995, 184-185.

De woning Derks-Lowie is de eerste woning die beschouwd wordt als representatief voor de architectuur van Marie-José Van Hee, die een enigszins aparte maar prominente plaats bekleedt in de recente architectuurgeschiedenis van Vlaanderen, tussen verschillende stromingen in. Haar oeuvre sluit aan bij het postmodernisme in het herwaarderen van de historische stad, de hernieuwde belangstelling voor de zintuigelijke en labyrintische kwaliteiten van architectuur, en de tendens om architectuur te beschouwen in haar autonomie. Dat laatste heeft ze, net zoals de uitgezuiverde, ornamentloze vormgeving, ook gemeen met stromingen als het neorationalisme en de Nieuwe Eenvoud. De gevoeligheid voor context kan dan weer gelinkt worden met het kritisch regionalisme.

Typische kenmerken van haar architectuur, die ook aanwezig zijn in de woning Derks-Lowie, zijn de ruimtelijke complexiteit en gelaagdheid van het interieur met een centrale plaats voor de trap en de mogelijkheid tot alternatieve circulatie, het gebruik van de binnentuin als deel van de woning, het ingekeerde en geborgen karakter, het geslaagde evenwicht tussen architecturale autonomie en contextuele integratie (door respectievelijk de symmetrie en grote blinde muurvlakken enerzijds en de topgevel, bepleistering en gevelopeningen anderzijds), de eenvoud, de verticaliteit van de gevelopeningen en de zintuigelijke materialiteit. De woning is bovendien heel herkenbaar bewaard, heeft een hoge ensemblewaarde – zowel exterieur, interieur als afgesloten tuin met halfopen garage werden volledig door Van Hee ontworpen – en een hoge contextwaarde door het architecturale concept (integratie) en door de aanwezigheid van heel wat van Van Hees ontwerpen in de onmiddellijke omgeving.

2.2. Motivering van het type bescherming

Woning Derks-Lowie in Gent wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)." Er wordt gekozen voor een bescherming als monument omdat de woning een totaalconcept is, met erfgoedkenmerken en -elementen in zowel exterieur als interieur (oorspronkelijke planindeling en afwerking).

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit. De afbakening wordt gelegd op het gehele perceel omwille van de erfgoedwaarde van zowel de woning, als de tuin en de halfopen garage.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Het onroerend goed is gelegen in een vastgestelde archeologische zone (Historische stadskern van Gent ID 11888).

2.4.2. Omgeving:

- Gewestplan (Gentse en Kanaalzone) hoofdbestemming: CHE-zone ("woongebieden met cultureel, historische en/of esthetische waarde")
- GRUP Afbakening Grootstedelijk Gebied Gent
- BPA/RUP 114 BPA Binnenstad deel Begijnhof Prinsenhof

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is,

vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

Stad Gent RO Stedenbouwkundige vergunningen, 1984/314.

BEKAERT G. 1995: *Hedendaagse architectuur in België*, Tielt.

BORRET K. 2004: Juiste afstand. De architectuur van Marie José van Hee, *Ons Erfdeel* 47, 530-538.

BORRET K., DELBEKE M., JACOBS S. e.a. 2000: *Homeward. Hedendaagse architectuur in Vlaanderen*, Brussel-Antwerpen.

DUBOIS M. 1991: *Architetti [della Fiandra]*, Gent.

DUBOIS M. 1993: Woning Derks-Lowie. Gent 1983-1986, in: VANDERMARLIERE K. (red.) *M. José Van Hee. Ontwerpen 1977-1993*, Antwerpen, 26.

DUBOIS M. 2003: Van Hee, Marie-José, in: VAN LOO A. (red.), *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 563.

HEYNEN 1995: Het postmodernisme en de Vlaamse architectuur, *Vlaanderen* 44, 341-346.

IBELINGS H. & STRAUVEN F. 2000: *Hedendaagse architecten in Nederland en Vlaanderen*, Rekkem.

LOECKX A., MANN W. & BORRET K. 2002: *Architectuurmonografieën. Marie-José Van Hee Architect*, Gent-Amsterdam.

MERMANS M. 2016: *Vlaamse architectuur op de scharnierlijn tussen 20ste en 21ste eeuw*, onuitgegeven masterproef Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur UGent.

PROVO B. 2002: *Stil leven in de stad. Huizen van Marie-José Van Hee. 1979-2000*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Faculteit Letteren en Wijsbegeerte UGent.

S.N. 1985: M.-José Vanhee, in: *S/AM* 2.1, bijlage 3.

STRAUVEN F. 1998: Inleiding, in: VERLINDEN J., DUBOIS M., HEYNEN H. e.a. (red.), *Jaarboek architectuur Vlaanderen 1996-1997*, Brussel, 11-26.

VANDERMARLIERE K. (red.) 1993: *M. José Van Hee. Ontwerpen 1977-1993*, Antwerpen.

VERMEULEN P. 1993: Deze en gene zijde van de muur, in: VANDERMARLIERE K. (red.) *M. José Van Hee. Ontwerpen 1977-1993*, Antwerpen, 9-11.

VOET C., VANDERMARLIERE K., DE CAIGNY S. & SCHRIJVER L. 2016: *Autonomous architecture in Flanders: the early works of Marie-José Van Hee, Christian Kieckens, Marc Dubois, Paul Robbrecht and Hilde Daem*, Leuven.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Tinnenpotstraat* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102883> (geraadpleegd op 1 februari 2018).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/19871> (geraadpleegd op 1 februari 2018).

S.N. 2018: *Neorationalisme* [online], <http://www.kunstbus.nl/architectuur/neorationalisme.html> (geraadpleegd op 26 februari 2018).

S.N. 2018: *Profile* [online], <http://www.mjvanhee.be/about/profile> (geraadpleegd op 5 februari 2018).

Informatie verkregen van architectenbureau Marie-José Van Hee via email (22 februari 2018).

Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar en architect (26 januari 2018).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie